

Diefstal

Abdulrazak Gurnah bij Meulenhoff:

Paradijs
Hiernamaals
Aan zee
Diefstal

meulenhoff.nl

Abdulrazak Gurnah

Diefstal

ROMAN

Vertaald door Lucie Schaap

MEULENDREE

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

ISBN 978-90-896-8314-4

ISBN 978-94-023-2525-6 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Theft*

Omslagontwerp: Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: Lubaina Himid, *Le Rodeur: The Exchange*, 2016 •

© Lubaina Himid • Courtesy the artist, Hollybush Gardens, London
and Greene Naftali, New York • Photo: Andy Keate

Auteursfoto: © Mark Pringle

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2025 Abdulrazak Gurnah

© 2025 Nederlandse vertaling Lucie Schaap en Meulenhoff Boekerij bv,
Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand,
of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst-
en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet
toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining,
AI training and similar technologies

‘In het algemeen is het zeer moeilijk voor iemand
om opmerkelijk te worden.’

– Joseph Conrad, *Chance*

Deel 1

I

Raya's huwelijk kwam halsoverkop tot stand. Haar vader had ontdekt dat een jongeman haar ondubbelzinnige aandacht schonk, eerst met lange blikken en een veelzeggend lachje in het voorbijgaan, en zag later met eigen ogen dat diezelfde jongeman haar op straat aansprak en zich enkele minuten met haar onderhield, waarschijnlijk onmogelijke beloften deed en een rendez-vousje regelde. Het gebeurde allemaal recht voor zijn neus en was ongepast, onfatsoenlijk en bovendien oneerbiedig tegenover hem, de vader. Hij kende de jongeman, daarom verontrustte hem deze belangstelling voor Raya. Het zou natuurlijk nog erger zijn geweest als het een onbekende was geweest, maar dit was rampzalig genoeg. Hij heette Rafik, een gewone jongen uit hun eigen omgeving, de zoon van burens met wie ze door de jaren heen schaarste hadden gedeeld, een jongen die met andere jongens over straat holde en voetbalde op het strand. Tijdens de onrust en chaos van hun strijd om zich aan de Britten te onttrekken sloot hij zich bij de kameraden aan, zoals ze zich noemden, en werd lid van de Umma-partij. Met een stel andere kameraden werd hij voor militaire training naar

Cuba gestuurd, vol in het zicht van de Britse koloniale autoriteiten, die niet doorhadden waar het om ging bij dit uitstapje of die dat geen zier meer kon schelen. Zij wilden alleen nog naar huis.

Rafik keerde knapper dan ooit terug, was veranderd in een heldhaftige, slanke strijder, gekleed in een effen kaki-groen uniform en met een platte legerpet op zijn hoofd zoals niemand ooit eerder had gezien. Hij en zijn kameraden waren precies op tijd terug om deel te nemen aan de revolutie en de nasleep ervan. De strijders in die dagen, van wie Rafik er een was, wisten uitsluitend hoe je mensen terroriseert, aangezien er eigenlijk nergens een vijand te bekennen was, alleen bange, geïntimideerde burgers. Zelfs dat woord, burger, was omstreden en bovendien iets waarmee de helden graag spelletjes speelden. Dus jij denkt dat je een burger bent. Laat je geboortekte eens zien. Hoe bedoel je dat je er geen hebt? Veel mensen van een zekere leeftijd hadden nooit de moeite genomen zich die te verschaffen, ze vroegen er dus alleen om als ze iemand wilden vernederen of intimideren, vaak allebei. Wat voor een bloedzuiger ben jij dat je je voordoet als een burger? Het hoorde allemaal bij het genot van de macht om anderen naar believen te kleineren, angst aan te jagen of te verbannen.

Hoe het ook zij, Rafik kwam terug uit Cuba, stal de show in zijn uniform en de pet die Fidel Castro zo graag ophad – of soms voor de verandering een zwarte baret zoals Che Guevara – en groette zijn kameraden met kreten die voor iedereen nieuw waren, maar al snel vertrouwd zouden zijn: *vinceremos, la luta continua, vamos*. Hij begon ook Raya blikken toe te werpen en praatjes met haar aan te knopen op straat, altijd met een speels lachje. Iedereen kon zien waar

hij op uit was. Zij was zeventien en mooi, hij had inmiddels de reputatie dat hij jonge vrouwen het hoofd op hol bracht.

Het bevalt me niet hoe hij tegen je stond te praten. Je weet hoe die mensen zijn, zei haar vader boos. Mij hou je niet voor de gek. *Usindanganye*. Ik zag dat je naar hem lachte, alsof zijn praatjes je bevielen. Hij wil wat van je. Zie je dat niet? Hij zal je eer bezoedelen. Hij zal ons allemaal te schande maken.

Raya begon zich te verdedigen. Wat moest ze dan? Ze kon niet doen alsof ze hem niet kende. Ze wilde hem niet beledigen. Haar vader gebood haar met een zwaai van zijn arm te zwijgen en wuifde haar de kamer uit. Hij ging te rade bij zijn oudere broer, Hafidh, die net zo beducht voor oneer was als hij en zijn onrust om Rafiks belangstelling voor Raya zou begrijpen. Eerst vermoorden ze onze zonen en dan willen ze onze dochters schenden, zei Hafidh. Ze begrepen allebei waar hij op doelde. Wanhopig speurden de broers naar iemand die haar zou kunnen redden en iedereen zou behoeden voor vernedering en schande. Haar vader raadpleegde doorgaans de wijsheid van zijn broer als het hem goed uitkwam of als hij geld nodig had of, zoals in dit geval, allebei. Want het stond vast dat voor elke oplossing die ze verzonnen geld nodig zou zijn om festiviteiten, cadeaus en eten te betalen. Raya's vader was niet gezegend met het talent voor geld verdienen, zoals zijn oudere broer, die bovendien vrijgevig was.

De man die ze voor haar vonden was Bakari Abbas, een voorkomende veertiger die in Pemba woonde en gescheiden en redelijk bemiddeld was. Hij was aannemer en mensen die hem kenden prezen hem desgevraagd, waarop Raya's ouders een huwelijk met hem regelden. Toen haar vader het haar vertelde, met die bedroefde, zielige stem die hij altijd

opzette als hij haar of haar moeder wilde bewegen om met hem in te stemmen, meende ze dat er niet echt iets te kiezen viel. Het was de regeling accepteren die de goede naam en eer van haarzelf en haar ouders zou bewaren of ervandoor gaan met de losbandige soldaat. Behalve zichzelf kwam niemand op het idee te vragen of ze het er misschien op had willen wagen met de held. Ze onderdrukte die gedachte en sprak er met niemand over. Daarvoor was alles al te ver op de spits gedreven en wie weet zou het allemaal goed uitpakken.

Zo gebeurde het dat haar vader, die lichamelijk broos was maar een overheersend karakter had, Raya dwong om in te stemmen met een huwelijk waarvan ze vreesde dat ze het zou haten. Zo was ze opgevoed en zo leefde iedereen die ze kende zijn leven. Ze onderging de plotselinge drukke voorbereidingen en de raadgevingen van tantes en andere mensen die ze amper kende, die haar wasten en streelden en haar het oude verhaal vertelden over gehoorzaamheid aan mannelijke lust, haar influisterden dat ze door gekoesterd te worden zou ontluiken en ontvlammen, dat de liefdevolle aandacht van een echtgenoot haar wereld zou vervullen en dat God de vrucht ervan zou zegenen. De nacht van haar ontvoering lag ze in het bed van Bakari Abbas en ervoer voor het eerst de schok van gretig, opdringerig vlees op haar weerloze lichaam. Ze kon zich niet verzetten, die nacht niet en de daaropvolgende nachten evenmin, want haar was opgedragen dat niet te doen. Het was zijn recht, haar plicht vereiste onderwerping.

Bakari Abbas oogde sympathiek, aangenaam zelfs, en was lenig, sterk en van gemiddelde lengte, ruim een meter zestig. Hij werd gezien als een beminnelijk man, een zakenman met de vlotte hoffelijkheid en gebaren van iemand van

zijn beroepsgroep. Maar tegen Raya was hij soms kortaf en hij maakte genadeloos aanspraak op haar lichaam, dagelijks, soms twee of drie keer per dag. Wat aanvankelijk vreemd en beangstigend was, werd toenemend verpletterend en ergens ook vernederend, maar ze gaf toe omdat ze niet wist wat ze anders moest doen. Ze zei tegen zichzelf dat het voor iedere vrouw zo was, dat ze het noeste binnendringen moest ondergaan dat nodig was voor de bevrediging van de behoeften van haar echtgenoot en moest zoeken naar het beetje genot dat ze voor zichzelf kon vinden. Misschien had ze wat geraffineerder kunnen zijn, vervoering kunnen veinzen om zijn verlangen naar haar overgave te temperen, maar ze was te jong en haar walging was te groot. Ongewild beefde ze, vertrok ze haar gezicht en kneep ze haar ogen dicht als hij zijn genot bij haar zocht. Hij lachte als hij haar zo zag huiveren en probeerde haar met fluisterwoordjes en kusjes te paaïen. Toen dat niet werkte raakte hij ervan bezeten om haar enthousiaster op zijn inspanningen te laten reageren. Haar terughoudendheid en stille verzet maakten hem vastbesloten om haar te laten ontwaken, zoals hij het zei. Ze leerde zijn glimlachje op dergelijke momenten herkennen. Kom, mijn buulbuul, schenk me een genotvol kreuntje, prevelde hij, terwijl hij met zijn benige bekken op het zachte vlees van haar gespreide benen beukte.

Ze leerde hoe ze het makkelijker voor zichzelf kon maken en pijn kon vermijden door haar lichaam erop voor te bereiden hem te ontvangen. Ze leerde een beetje controle naar zich toe te trekken zodat ze niet altijd overgeleverd was aan zijn wil, uit te stellen en af te stellen en genot te veinzen. Wanneer ze kon zei ze nee en ze verzette zich als hij haar hekelde en zijn dwingende dreigementen hardhandig kracht

bijzette. Het was een nachtmerrie waarover ze met niemand kon praten. Soms stelde ze zich de vraag of ze beter af zou zijn geweest met de knappe Rafik, maar ze wist al hoe slecht dat zou zijn afgelopen. Rafik was een jaar na haar bruiloft tijdens een mateloos bloedvergieten doodgeschoten.

Voor Raya's gevoel kwam er maar geen einde aan het gekibbel met Bakari, dat na de geboorte van haar zoon, Karim, alleen maar erger leek te worden. Bakari werd steeds ongeduldiger met haar onwilligheid om na de bevalling met hem te slapen en had buitensporige woedeaanvallen als ze hem afwees. De verhalen over zijn beminnelijkheid waren niet overdreven. Voor zover ze kon zien was hij heel charmant tegen anderen. Zijn wreedheid bewaarde hij voor haar, hij genoot ervan en ze vreesde dat zijn venijn op een dag zou omslaan in geweld. Ze wist niet of ze als teken van haar overgave, waarnaar hij, wist ze, hongerde, moest beven en het hoofd buigen of opstandig en bits moest reageren. Ze leerde met zijn verachting en haar zelfhaat leven, maar was angstvallig bezorgd om de veiligheid van haar kind. Soms vroeg ze zich af of het voor de meeste vrouwen zo was, of zij ook op die manier leefden, altijd doodsbang voor hun man. Waarom zeiden ze niets? Ze wist niet met wie ze erover zou kunnen praten.

Toen Karim drie was ging ze weg bij haar man; na geheime voorbereidingen en verbeten geslepenheid verhuisde ze met haar zoontje terug naar Unguja. Ze reisde naar Unguja om haar ouders te bezoeken en weigerde vervolgens terug te keren. Leven met Bakari Abbas had haar laten zien hoe zinloos de gehoorzaamheid was die haar van kinds af ingeprent was en haar uiteindelijk kwaad genoeg gemaakt om in opstand te komen. Ze negeerde zijn berichten, waarin hij haar

beval terug te komen, en negeerde zijn dreigementen dat hij zich van haar zou laten scheiden en ze geen kruimel van hem zou krijgen. Ze negeerde het recht, zowel burgerlijk als religieus, dat hij aanhaalde om de terugkeer van zijn zoon te eisen. Ze gingen kortom in onmin uit elkaar, zij vol afschuw om zijn gewelddadigheid, zijn wellustige begeerten en de druk die op haar uitgeoefend was om met hem te trouwen, hij vervuld van woede die hij uitte door te weigeren haar ook maar iets van financiële ondersteuning te bieden. Ze had hem ertoe kunnen dwingen, op basis van de wet of alleen al van gebruik, maar Raya was te ontdaan en te verbitterd om daar werk van te maken, ondanks aandringen van haar vader en haar oom. Ze kon hun niet onomwonden vertellen over zijn wrede gedrag. Ze schaamde zich te diep. Het enige wat ze zei was dat ze altijd ruzieden en dat ze zo niet wilde leven. En ze verbood hun om ook maar één shilling van hem te vragen.

Raya en Karim gingen bij haar ouders wonen. Die huurden twee sombere kamers op de eerste verdieping van een huis en deelden een keuken en een badkamer met de huurders boven hen. Raya vond de kamers benauwend, bovendien hing overal in huis een zure stank. Tussen hun pand en dat van de burens lag een smalle steeg die langslopende mannen soms als urinoir gebruikten. Karim sliep op de grond in de kamer van zijn grootouders, Raya spreidde haar opgerolde beddengoed uit in de andere kamer als het tijd was om te slapen. Ze was halfhartig teruggekeerd, ze zat niet te springen om terug te zijn in de bedompte kamertjes waar ze was opgegroeid, hoewel het een kleine opluchting was dat haar moeder een deel van de zorg voor haar kind overnam. Haar vader was bovendien niet blij met haar komst en mopperde

over plichten en een arme man die alleen achtergebleven was zonder iemand die voor hem zorgde. Ze vreesde het dominante gedrag van haar vader, zijn indirecte gekoeioneer. Hoorde niemand me roepen? Deze koffie is koud, is bitter, is slap. Zijn we zo arm dat we ons geen fatsoenlijke koffie kunnen veroorloven? Waarom luistert niemand naar me? Waar is mijn badwater? Ik heb pijn in mijn rug. Ik kan niet slapen met al die herrie van boven. Kunnen jullie vrouwen niet even je mond houden?

Zijn enige goede eigenschap was volgens Raya zijn vermogen om verhalen te vertellen, verhalen die haar jeugd hadden betoverd. Als kind geloofde ze dat ze waar waren en ze had hun werkelijkheid nooit van zich kunnen afschudden, ook niet nadat ze wist dat ze verzonnen waren. Later begreep ze dat hij ze niet zelf verzoon. Hij had als kind dezelfde verhalen te horen gekregen, evenals haar moeder, maar haar moeder bezat niet de gave van het vertellen, vergat vaak belangrijke details en lachte verontschuldigend als ze de clou niet meer wist. Hij was een goede verteller. Toen ze nog klein was, vertelde hij verhalen over pratende dieren, later werden het fantastische vertellingen en avonturen in de grote wereld, waarbij hij voor elk personage een perfect passende stem en expressie opzette. Maar toen droogde de verhalenstroom op. Ze wist waarom. Na de revolutie drong verbittering het hoofd van haar vader binnen en werden de verhalen die haar jeugd hadden opgeluisterd vervangen door een litanie van onrecht en grieven.

Het einde van de verhalen had ook te maken met wat er met haar neef Suleman gebeurd was, de zoon van Hafidh, de oudste broer van haar vader. Suleman had zich bij het nieuwe veiligheidsleger aangesloten dat gevormd werd toen

de onafhankelijkheid naderde. Terwijl Fidel Castro de kameraden trainde om bij hun terugkeer een revolutie te starten, stichtte de nieuwe regering die op het punt stond het gezag van de Britten over te nemen een paramilitaire politiemacht om voor veiligheid te zorgen. Het bestaande politiekorps was opgericht door de imperiale overheerser om de koloniale onderdanen onder de duim te houden, aldus de aanstaande regering. De beoogde veiligheidseenheid zou een nieuwe start zijn, een apparaat dat de burgers moest beschermen in plaats van terroriseren. Zo was het hun verteld. Veel rekruten kwamen vers van school, de meesten waren tegen de twintig. De leider van de nieuwe eenheid was wel een Brit, want waarom zou je geen gebruik maken van hun deskundigheid zolang ze er nog waren. Op een avond gingen er geruchten over een gepland incident. Om te voorkomen dat tuig in het wapenmagazijn zou inbreken terwijl de eenheidsleider op een al veel eerder afgesproken feest was, stak die leider de sleutels van het wapenmagazijn in zijn zak of bewaarde ze thuis in zijn koffertje of waar dan ook. Hoe dan ook liet hij de jongens ongewapend achter in hun barakken en deze jongens, die slechts minimale training hadden gehad, geen idee hadden wat ze moesten doen en niets hadden om zich te verdedigen, werden afgemaakt. Het was het startschot van de revolutie. Een van die jongens was Hafidhs zoon Suleman. Hij had zich direct na zijn laatste schooldag in december aangemeld en had er pas veertien dagen training op zitten.

Ze konden hem niet vinden, niet onder de gewonden en evenmin onder de verminkten en doden, en in de nasleep van de gebeurtenissen, met alle verhalen die volgden en het gesnoef van de overwinnaars, konden ze alleen maar aannemen dat hij zich onder de vermisten bevond. De broers

spraken onderling nooit over de jongen, ze noemden hem alleen in hun gebeden. Zijn moeder rouwde en hilde om hem en beschouwde zich in haar verdriet als waardeloos en ongeschikt om te leven. Het brak Baba, ook al was hij niet de vader. Hij raakte iets kwijt en toen hielden ook de verhalen op of veranderden in bittere klaagzangen. Met het verstrijken van de tijd vervaagde de herinnering aan de verhalen, maar ze wist nog dat sommige grappig en schattig waren. Het verhaal van de bedelaar die ervan beschuldigd werd de geur van het banket van de sultan te hebben gestolen en hoe Abunuwas hem hielp zijn schuld daarvoor te vereffenen door muntjes op de paleisvloer te gooien en de sultan te verzoeken het gerinkel van het geld als betaling te aanvaarden. Of dat over een struisvogel waarmee het slecht afliep, alleen wist ze niet meer hoe dat verhaal precies ging. Er was ook een duister verhaal over een kasteel boven op een zwarte magnetische berg, dat niet veroverd kon worden omdat de zwaarden en speren uit de handen van de vijanden tegen de berghelling vlogen als ze dichterbij kwamen. Of de keurige zusters die rijst met een naald aten, korreltje voor korreltje. De herinnering aan de verhalen woog niet op tegen zijn eeuwige gesteun en gemopper, dat naarmate hij ouder werd langduriger en hartgrondiger klonk. Hij kon er niets aan doen, dat wist ze, toch was het moeilijk getuige te moeten zijn van zijn kwellingen en kwalen.

Elke ochtend bij het opstaan en elke avond voor het slapengaan moest haar moeder hem een totale lichaamsmassage geven en ook nog tussendoor als hij erom vroeg. Ze ging op haar knieën zitten en werkte van zijn nek en schouders naar beneden tot aan zijn tenen, terwijl hij kreunde van masochistisch genot. Na de ochtendmassage kleedde hij zich

aan en wachtte op zijn eerste kop thee, die samen met een versgebakken *mandazi*-broodje kwam. Vaak was er iets mis met de thee of de mandazi was te zoet of er was iets anders wat hem niet beviel. Toen Raya terugkeerde met Karim probeerde hij haar ook in te lijven als zijn persoonlijke verzorgster en riep haar om hem te masseren als haar moeder bezig was, maar ze weigerde. Ze had in haar tijd met Bakari Abbas genoeg geleerd om zijn gemopper te negeren.

Op haar eenentwintigste was Raya een schoonheid, al was ze zich daar zelf niet volledig van bewust. Ze gaf trouwens ook niet om de aandacht van mannen. Ze had genoeg van dat soort gretigheid gehad en wilde alleen met rust gelaten worden en een enigszins gewoon leven en bescheiden voldoening vinden. Ondanks zichzelf merkte ze dat weer bij haar ouders wonen enig soelaas bood. Het verlichtte de last van de verantwoordelijkheid die ze voor haar zoon had gevoeld en gaf hun allebei een zekere veiligheid. Ze was zelf verrast over de bereidwilligheid waarmee ze de zorg voor Karim aan haar moeder overliet, maar naarmate haar schuldgevoel hierover afnam, begon ze het kind met meer afstand te beschouwen en het ongewild met zware tijden te associëren.

In de ogen van haar vader was ze jong genoeg om een bron van schaamte en schande te zijn door de aandacht te trekken van beruchte mannen. Denk aan je kind, zei hij.

Ik denk aan mijn kind, zei ze.

Hij zal zonder vader opgroeien, zei hij koppig. Het is het recht van je man om de terugkeer van het kind te eisen. Ga naar hem terug. Je hebt een plicht, je zoon heeft zijn vader nodig. Laat ons anders een nieuwe echtgenoot voor je zoeken. Een scheiding betekent niet het einde van de wereld, het is niets.

Raya haalde haar schouders op en zweeg. Bij zichzelf zei ze: U hebt de eerste keer al puik werk verricht. Niets wat u zegt zal me overhalen om terug te gaan naar Bakari Abbas.

2

Karim had een oudere broer, Ali, die de zoon was van een andere moeder. Ali's moeder, Mamkuu, was van Bakari Abbas gescheiden toen haar zoon acht was en was vervolgens met Ali van Pemba terugverhuisd naar Unguja. Ruim twee jaar later was Bakari Abbas met Raya getrouwd, de twee jongens scheidden dus pakweg tien jaar.

Toen Karim en zijn moeder in Unguja kwamen wonen zat Ali nog op school. De broers leken volstrekt niet op elkaar. Ali had op zijn veertiende al de bouw en het voorkomen van zijn volwassen versie. Net als zijn vader had hij een scherp getekend gezicht, maar hij was een stuk kleiner, zo'n een meter vijftig, en zijn lichaam was gespierd en in aanleg gedrongen, terwijl zijn vader slank en hoekig was. Maar anders dan bij zijn vader straalde Ali's gezicht van jeugdige ondeugendheid en plooide het zich makkelijk in een lach. Hij was gek op de zee en het gezelschap van vissers, van wie er veel eigenlijk ook nog kind waren, iets ouder maar dan hij, buurjongens met wie hij al van jongs af had gespeeld. Soms spijbelde hij en ging vissen met zijn vrienden, en al probeerde hij dat voor zijn moeder te verbergen, ze had het altijd door.

Je ruikt naar zee. Je hebt weer gespijbeld, zei ze dan, waarop hij zo overdreven berouwvol zijn hoofd liet hangen dat zijn moeder hem een lichte tik gaf in plaats van het pak rammel dat hij, zoals ze zei, eigenlijk had verdiend.

Zijn moeder Mamkoo maakte zich zorgen over zijn omgang met de vissers, die de naam hadden grof te zijn en hasj te roken, of eigenlijk andersom, ze rookten hasj en werden grof en brutaal. Ze maakte zich zorgen over zijn gespijbel en zijn overmoedige branie en ze riep Ali meer dan eens vergeefs tot de orde. Dan beloofde hij braaf te zijn, maar deed alleen een beetje stiekemer over zijn deugnietij. Hij hield van zijn moeder en wilde niet dat ze bezorgd was, maar hij hield ook van naar zee gaan. Hij was een sterke jongen die uitstekend voor zichzelf kon zorgen, zijn moeder hoefde echt nergens ongerust over te zijn.

Niet dat hij een hekel aan school had. Hij had er vrienden en ze hadden vaak lol ten koste van de leraar. Ali was een eerste klas grappenmaker die de andere jongens altijd moeiteloos aan het lachen wist te maken. Een van zijn kunstjes was de draak steken met de manier waarop leraren liepen en praatten. De meesten van hen kon hij persifleren, zoals ze schreden, slenterden of commandeerden, en de andere leerlingen lachten en deden soms mee. Zijn beste imitatie was die van de wiskundeleraar, een man die iedereen angst inboezemde met zijn gewelddadigheid en zijn grimmige stiltes. Elke les incasseerde er wel iemand een tik of werd een leerling van zijn stoel getrokken en kreeg stokslagen op zijn achterwerk. Ali worstelde van meet af aan met het vak en door de dreiging die deze man in het klaslokaal opriep kon hij zich op niets anders concentreren dan de les te zien door te komen. Op een dag drentelde Ali op de eigenaardige

manier van deze leraar voor de klas op en neer en wierp barse blikken op de jongens die gniffelden om zijn act, toen de man zelf achter hem binnenkwam. Ali's billen begonnen te tintelen en zijn maag draaide zich om van angst, maar hij hield zich groot, lachte beleefd naar de leraar en liep terug naar zijn plaats. Hij had nog maar een paar stappen gezet of de leraar had hem al ingehaald en hem zo'n harde klap op zijn achterhoofd verkocht dat Ali bijna flauwviel op zijn stoel. Die dag was hij een held omdat hij het voor elkaar kreeg te blijven glimlachen, maar de wiskundeleraar deed hij nooit meer na.

Veel van wat er op school van hem werd verwacht vond hij saai, maar hij spande zich net voldoende in om zijn eigenwaarde te bewaren en niet als dom te worden gezien. Er was ook gym. Hij was op een verbeterd manier sportief, een eigenschap die hem een goede tegenstander maakte, geen winnaar, en waarmee hij een plekje veroverde in het school-elftal als een taaie, gedisciplineerde verdediger.

Karim had eveneens het scherp getekende gezicht van zijn vader en was bovendien net als hij slank, maar hij had de smeulende ogen van zijn moeder. Toen hij nog heel klein was, zagen die ogen er vaak uit alsof ze zich dadelijk met tranen zouden vullen. Anders dan zijn extraverte oudere broer was Karim geneigd te zwijgen als hij aangesproken werd en verviel hij in somber gemok als hij op tegenstand stuitte. De broers hadden weinig met elkaar te maken omdat hun moeders niet goed met elkaar konden opschieten of niet de moeite wilden nemen om elkaar beter te leren kennen. Mamkuu liep tegen de veertig, was dus bijna twintig jaar ouder dan Raya. Hun leeftijdsverschil was te groot voor vriendschap, dacht Raya, maar misschien voelde ze ook een steek van

schaamte dat ze gezwicht was voor de druk om ja te zeggen tegen de situatie die de oudere vrouw al gekend en de rug toegekeerd had. Ze dacht dat Mamkuu haar verachtte omdat ze zo onderdanig had toegegeven, hoewel Mamkuu het veel langer met Bakari Abbas uitgehouden had dan Raya.

Toen ze net in elkaars leven kwamen, voelde het leeftijdsverschil tussen de broers ook groot. Je kan van een veertien- en een vierjarige niet verwachten dat ze elkaar veel te vertellen hebben, helemaal als de een een brutale kwajongen is en de ander een jochie dat van slag is door de gebeurtenissen die zijn leven overhoop hebben gehaald. Daar kwam bij dat ze in verschillende wijken woonden en Karim te jong was om over straat te zwerven, waar Ali doorgaans te vinden was, ze liepen elkaar dus ook vrijwel nooit toevallig tegen het lijf. Toch kwamen ze door de jaren heen geleidelijk meer van elkaar te weten. Tijdens Eid al-Fitr brachten ze over en weer een beleefdheidsbezoek aan de moeder van de ander en soms zagen ze elkaar bij een wedstrijd of een andere gebeurtenis.

Toen Karim de schoolleeftijd bereikte, was Ali al uitgeleerd en had hij werk gevonden bij de douane, wat voor Mamkuu te verkiezen was boven de vissers, want de douane bevond zich tenminste aan de goede kant van de wet.

Karim ging naar dezelfde school als Ali indertijd en had grotendeels dezelfde leraren. Die praatten over hen als broers en vergeleken hun gedrag en prestaties, zoals leraren doen met broers. Naarmate Karim verder kwam, stak hij steeds gunstiger af in deze vergelijkingen. Zijn leraren prezen hem om zijn prestaties en volgzame gedrag, geheel anders dan het getart en geklier van zijn broer. Jouw *kaka* was in zijn tijd hier een onverbeterlijke belhamel, zeiden